

Osmanlılarda fotografiya sungaty

Category: Kitapcy, Şekillendirish we heykeltaraslyk sungaty

написано kitapcy | 23 января, 2025

Osmanlılarda fotografiya sungaty OSMANLI'DA FOTOĞRAF SANATI

• Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafın Gelişmesini Etkileyen Faktörler. Değişen Yüzyılda Osmanlı Sultanları

Osmanlı sultanları bestekar, müzisyen, şair, nakkaş, ince marangoz, minyatörcü olarak, daha çok Doğu sanatlarına ilgi duydular. Bestekar Sultan III. Selim'in yeğeni ve fotoğrafın keşfi yıllarında Osmanlı Sultanı olan II. Mahmud'un da, bütün bu geleneksel sanatlara yakınlığı olmakla birlikte, Batı sanatlarına meyli büyüktü. Batı müziği, piyano, Avrupa tarzı bando, orkestra, tiyatro, askeri yenilikler, Osmanlı ülkesine onun saltanatı yıllarında girmeye başladı.

Bu yeniliklerin uygulandığı sıralarda, Osmanlı İmparatorluğu, tarihinin en kritik dönemini yaşıyordu. Geniş İmparatorluk topraklarını askerlik ve diplomasi yönünden savunmak, gittikçe zorlaşıyordu. II. Mahmud, son zamanlarda gericilik ve tutuculuğun simgesi haline gelen Yeniçeri ocaklarını 1826 yılında kapattıktan sonra,[1] modern bir ordu ve donanma kurdu.

Batılı hükümdarlar eskiden beri, devlet dairelerine astırmak ve birbirlerine hediye etmek üzere resimlerini yaptırmayı adet haline getirmişlerdi. Bu âdet Sultan II. Mahmud'la birlikte Osmanlı saraylarında da başlatılmış oldu. İlk kez resimlerini devlet dairelerine astıran Osmanlı Sultanı II. Mahmud oldu. 1836'da Selimiye Kışlası'na büyük bir törenle resmi asıldı.

Sultan II. Mahmud, ayrıca kendi resmini taşıyan bir nişan hazırlatarak, Tasvir'i Hümayun adı verilen bu nişanı, en sadık bildiği devlet erkanı ve ricalinin boyunlarına kendi eliyle taktı. Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa kuvvetlerine karşı karşılaşacak olan[2] Osmanlı ordusunun kumandanı Çerkes

Hafız Mehmed Paşa'ya, 1838 yılında moral olması için bir resmini gönderdi.

II. Mahmud'dan sonra Sultanlığa gelen oğlu, Abdülmecid zamanında da bu gelenek sürdü. Sultan Abdülmecid'in görüp seyretmesi için, bir ressamın eserleri sarayda sergilendi. Ataları derecesinde doğu kültürünü bilmeyen Sultan Abdülmecid, Batı müziğine büyük bir ilgi duymaktaydı. Franz Liszt, 1847'de Osmanlı Sultanının sarayında müziğini dinletmişti. Bu konserden sonra, piyanist Liszt'e Sultan tarafından bir nişan verildi.

Samuel Morse'un telgrafı buluşundan dolayı Abdülmecid kendisini tebrik edip, bir nişan ve ihtira beratı gönderdiğinde, Morse: "Sultan Abdülmecid, bu nişanı ve tebrikiyle icadımın değerini anlayan Avrupalı ilk büyük insan olmuştur" demişti. Sultanın bu davranışı, aynı zamanda telgrafın dünya üzerinde ilk defa Osmanlı İmparatorluğu'nda tanındığının kanıtıydı. 1847'de Beylerbeyi sarayının yerindeki büyük ahşap sarayda, bizzat Abdülmecid'in önünde İmparatorlukta ilk telgraf denemesi yapılmış ve Sultan, kurulan bu hattın ilk mesajı kendisi göndermişti. Bu denemeden sonra da Edirne'ye kadar uzanan bir telgraf hattının kurulmasını istedi. Samuel Morse, kendi ülkesinde buluşunun patent hakkını ancak 1854 yılında alabildi.

Abdülmecid'den sonra Sultanlığa gelen Abdülaziz, ağabeyi gibi Batı müziğine değil, daha çok geleneksel Türk müziğine ilgi duyardı. Çok iyi ney çalar, beste yapardı. Osmanlı'nın Berlin sefiri aracılığıyla, 1863'te İmparatoriçe Augusta'ya,[3] Abdullah Biraderlerin çektiği bir fotoğrafını göndermişti. Avrupa'yı ilk kez ziyaret eden Osmanlı Sultanı olan Abdülaziz aynı zamanda resim yapardı. Oğlu son Halife Abdülmecid Efendi ise, Türk resim tarihinde yeri olan bir kişidir.

İmparatorluğun sonlarına doğru yaklaştığı dönemde, gerilemenin "Batılılaşmamak" olduğuna inanan Osmanlı yöneticileri, Avrupa'dan pek çok yabancı uzman getirterek, askeri, ekonomik, sosyal önemli görevlerde etkin roller verdiler. Batı ülkelerinin gelişmelerinin, bu alanlardaki uygulamalarına bağlı olduğuna inanan Osmanlı'da, büyük bir yenilenme hareketi

başlatıldı.

Sultanların giysileri, altıyüz yıllık İmparatorluğun geleneksel giyiminden ilk kez farklılaştı. Kavuk, kaftan ve şalvar yerine, Avrupalı hükümdarlar gibi, yandan şeritli pantolonlar, kırmızı fesler[4] giyilmeye başlandı, ceketler de apoletlerle bezendi.

Donizetti Paşa Mızıka-ı Hümayun'u yönetmek üzere çağrıldı.[5] Ordunun çeşitli kademelerinde Alman, İsveçli, İngiliz ve Fransız paşalar görev aldılar. Böylesine hızlı bir yenilenme dönemine girmiş Osmanlı Ülkesi, elbette Batı'dan gelen yeni bir buluşa, fotoğrafa karşı olamazdı.

■ Fotoğrafın Gelişmesinde Sultan II. Abdülhamid'in Rolü

Abdülaziz'den sonra üç ay gibi kısa bir dönem sultanlık yapan V. Murad'ın arkasından tahta geçen Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı'da fotoğrafın en büyük koruyucusu ve destekleyicisi oldu. Güzel sanatlarla ilgilenen Sultanın kendisi de fotoğraf çekerdi. Sarayda vaktinin çoğunu resim salonu, müzik salonu ve fotoğraf atölyesinde geçirirdi.

Sultan Abdülhamid aynı zamanda çok iyi bir fizyonomistdi. İstanbul'un önemli ailelerinin kendisinde bulunan aile fotoğraflarına bakarak, Harbiye'ye girecek öğrencileri seçerdi. Tahta geçişinin 25. yılında[6] Osmanlı topraklarında çıkarılacak af için, ülkenin bütün cezaevlerindeki mahkumların, tek tek veya üçerli gruplar halinde boy fotoğraflarını çekti, mahkumların isimleri, suçları ve mahkumiyet müddetleri de yazılı olan bu albümlere bakarak af kararını verdi. Cezaevlerinin, her türden insanı toplayan yerler olduğu düşünülürse, bu albümlerin, o devrin giyim, kuşamı açısından da çok değerli folklorik bir kıymette olduğu açıktır.

Sultanın başkâtibi Tahsin Paşa[7] anılarında, Abdülhamid'in sık sık kendisine; "Her resim bir fikirdir. Bir resim yüz sayfalık yazı ile ifade olunamayacak siyasi, hissi manaları telkin eder, onun için ben tahriri münderecatdan ziyade resimlerden istifade ederim" dediğini yazar.

İşte Sultan II. Abdülhamid'in fotoğrafa verdiği bu olağanüstü önem, bu sanatın, döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda süratle gelişmesini sağladı. Fotoğrafçılara ülkedeki olayları ve temel kurumları belgeleme görevini verdi. Hemen bütün donanma gemileriyle, askeri kuruluşların, fabrikaların, mensuplarının, devlet tarafından yapılmış bütün binaların, okulların, karakolların, camilerin, etnografik çevrenin, arkeolojik görünümünün ve doğanın fotoğraflarını çekti.

Ziyarete gelen yabancı devlet adamlarının İmparatorluk'taki gezilerini, Hastane ve büyük müesseselerin açılışlarını da yine çektiği fotoğraflardan izledi. Diğer devlet başkanlarına, ülkenin propogandasını yapmak amacı ile albümler gönderdi.

Ebubekir Hazım Tepeyran,[8] başı darda olduğu bir zaman, Sultana bir albüm takdim ederek, ondan derdine çare aradı ve olumlu sonuç aldı. Tepeyran anılarında; "Eğer ben fotoğraf sanatını bilmeyerek bu albümü Sultana takdim etmemiş olsa idim, daha önce hakkımda verilen jurnallerle mimlenecektim" diyerek, Sultanın fotoğrafa olan ilgi ve sevgisini vurguladı. Yine Tepeyran'ın anılarında, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden ve parasına, mallarına el konması kararından sonra Yıldız Sarayı'nın harem dairesine giren heyetin orada sultana ait küçük bir fotoğraf atölyesi ile karşılaştıkları yazılıdır.

Başlangıçta Müslüman halktan tepki gören, ama Osmanlı sarayının Müslüman sultanlarınca desteklenen fotoğrafın bu nedenle sarayla ve devrin sultanları ile diğer ülkelerde olduğundan farklı bir ilişkisi vardı.

■ Fotoğraf ve Din İlişkileri

Reformlar ve yenilikler Osmanlı yönetiminden gelmekteydi, halkın bunları kabullenmesi ise bir süreç içinde olacaktı. Osmanlı topraklarındaki nüfusun çoğunluğunu Müslüman halk oluşturmaktaydı. Ancak Osmanlı bu geniş toprakları içinde, Rum, Ermeni, Karadağlı, Gürcü, Mısırlı, Türk, Yahudi, Arap, Arnavut, Sırp, Çerkez gibi değişik gurupları içine alan bir

milletler ve dinler topluluğuydu.

Kur'an'da resmi yasaklayan bir ayet yoktur. İslam'da resim yapmak değil, resimlere tapmak yasaklanmıştır. Pek çok Osmanlı sultanı başından beri resimlerini, hem de yabancı ressamalara yaptırdılar.[9] Türklerin İslamlığı kabul edişlerinin daha ilk yüzyılında resim ve heykel yapıldı ve mezar taşlarında ölü ile ilgili kadın ve erkek figürleri kullanıldı.[10]

Kur'an'da olmamakla birlikte, bazı hadisler canlı varlıkların resmini yapanların, Allah'la yaratmada boy ölçüşmeye kalktıkları için kötü kişi olduklarını ve bu kişilerin kıyamet günü, yaptıkları tasvirlerle can vermek zorunda kalacaklarını, bunu başaramayacakları için de cehennem azabı çekeceklerini belirtmişlerdi. Tıp, astronomi, mühendislik ve fen bilimleri konusunda yazılmış kitaplardaki figürler, çoğu kez gölge, ışık kullanmadan renklendirilmiş, naif şeylerdi. Bu resimleri yapan kişiye hiçbir zaman ressam veya tasvirci denmemesinin, nakkaş denmesinin sebebi de, bu tür süslemelerin daha çok nakış olarak düşünülmesinden ileri gelmekteydi. İslamın temel kurumu ve İslam mimarisinin odak yapısı olan camilerde hiç canlı figürü yoktu.

İstanbul'da 1910 yılında açılan ilk Müslüman fotoğrafhanesinin sahibi, Rahmizade Bahaeddin şöyle diyor: *"Tesettür, günah, haram korkusuyla mücadele etmek istediğim içindir ki, atölyemi İstanbul cihetinde[11] kurmaya karar verdim."*

Osmanlı İmparatorluğu'nun halkından olan Musevilerin dininde ise, tasvir kesinlikle yasaklanıyordu. "Ne yukarıda gökte, ne aşağıda yerde, ne de yerin altında suda bulunanın resmini yapma, onlara tapma ve hizmet etme. Çünkü ben senin efendin ve tanrının kıskanç bir tanrıyım." (Çıkış 20/4)

İşte bu dini nedenlerle ilk fotoğrafçılar Müslümanlar ve Museviler arasından çıkmadı. Osmanlı topraklarına gezginler yolu ile girmiş olan fotoğraf, öncelikle Hristiyan dinine mensup topluluklar, Ermeni ve Rumlar tarafından başlatılmış oldu.

Bu fotoğrafçılar, fotoğraflarında model olarak da Hristiyanları kullandılar. Orientin havasını belirleyen bu fotoğraflarda önceleri beyaz peçeleri ile gösterilen ve "Türk

kadını” diye adlandırılan zarif hanımlar da İslamik giysileri içinde Hristiyan kadınları veya kadın kostümü giydirilmiş erkeklerdi.[12]

■ Usta-Çırac İlişkileri

İmparatorluğun tebasından olan Ermeniler, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Elazığ ve İstanbul’da daha çok eczacı ve kimyager olarak bilinirlerdi. Bu nedenle de ilk bulunduğu yıllarda fazlaca kimya bilgisi isteyen dönemin fotoğrafçılığı Daguerreotype’a geçmeleri kolay oldu. Ayrıca Ermeniler, Venedik’deki Murad-Raphaelyan okulundan sanat alanında çok şey öğrendiler.[13] İmparatorluğun çeşitli yerlerinde yaşayan Ermeni aileler de çocuklarını İstanbul’a meslek öğrenmeye gönderirlerdi. Bu gençler, o dönemlerde yeni açılmış bulunan Ermeni fotoğrafhanelerinde çırac olarak çalıştılar. Özellikle Abdullah Frereslerin stüdyosunda yetişen pek çok öğrenci, fotoğrafçılığı hemen hemen bir Ermeni tekeli haline getirdiler.

Ermenilerden sonra fotoğrafa ilk ilgi gösteren teba arasında Rumlar bulunuyordu. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru bazı levantenler de fotoğrafla ilgilenmeye başladılar.

■ Müslüman Nüfus ve Ticaret

Müslüman Osmanlı vatandaşları ticaretle fazlaca meşgul değillerdi. Özellikle, fotoğraf gibi yeni bir buluşun ticaretine atılmayı macera olarak kabul ettiklerinden, böyle bir işe yanaşmazlardı. Genç Müslüman Osmanlı erkekleri, daha çok geleneksel askerlik mesleğini, garantili bir geliri olan memuriyeti veya ulemadan olmayı seçtiler. Bu nedenle de Müslümanların bu mesleğe ilgi duymalarının başlangıcı asker fotoğrafçıları oldu denebilir.

■ Asker Fotoğrafçıları

Batı tarzı resim ülkeye girmeden önce, resimle ilgili çalışmalar minyatür, tezhib, kalem işleri ile mimari elemanlar, çini süslemeleriydi. Minyatür, 13. yüzyıldan beri

bir yüzey resmi olarak gelişmişti. Üçüncü boyut ve perspektif kullanılmazdı. Kitap sayfalarına metni açıklamak için çizilen minyatürler, yakından izlenen bir resim olduğundan ve perspektif de belli bir uzaklıktan derinlik etkisi yapacağından, buna gerek görülmemişti. Minyatürün okulu yoktu. Usta-çırak ilişkileri ile öğrenilirdi. Bu sanat, okullarda gösterilse bile eşyayı ve doğayı doğru bir biçimde ifadelendiremeyeceğinden bir anlamı da olmazdı. Oysa batı tarzı resim, yalnızca resim sanatı için yapılmamakta, doğa ve eşyayı doğru göstermek amacını da taşımaktaydı. Resim ilk kez, 1795 yılında öğretime başlamış Mühendishane-i Berri-i Hümayun'a, 19. yüzyılda bir ders programı olarak alındı. Askeri okullarda öncelikle asker mesleğinin gereği olarak okutulan resim derslerinde, perspektif ve gölgenin ağırlık kazanmasının tek nedeni, resimsel olmaktan çok, üç boyutlu eşyanın doğru görüntüsünü yakalayabilmek içindi. Batı tarzında resim dersleri okunan ilk okul Mühendishane olduğundan, ilk ressamlar da buradan mezun oldular.

Mühendishane'ye resim derslerinde yararlanmak üzere 1805'te İngiltere'den bir Camera Obscura getirtildi. Daha sonraları fotoğraf derslerinin de eklendiği bu okullarda öğretmenliği, ressam sınıfından mezun olmuş askerler yaptılar. Saray tarafından görevlendirilen bu fotoğrafçılar, tarihi saptamalar ve gezginci dökümanter devrinin başlamasını sağlamış oldular. 1870'lerde Müslüman fotoğrafçı adına bu nedenle rastlanmaktadır.

■ İlk Yıllar Osmanlılar Fotoğrafın Bulunuşunu Öğreniyor

İstanbul'da yayımını Türkçe, Arapça, Fransızca, Rumca ve Ermenice sürdüren Takvim-i Vekayi gazetesinin 28 Ekim 1839 (19 Şaban 1255) tarihli 186. sayısından: "Avrupa'da yayınlanan bazı gazetelerden alınan haberin tercümesidir. Herkesin bildiği gibi, son yıllarda buharlı makineler fabrikalarda ray üzerinde gidebilir hale geldi. Bu sıralarda bir adam düşüncelerini dikkatle bir noktada toplayıp kanallere etmiş ki, iş bir acaip sanata yönelmiş, sonunda cilveli bir ayna (satih)

ortaya çıkmış. Fransalı Daguerre adlı marifet sahibi öğrendiği değişik sanat fenninin usulleri ile güneş ışığını yankı yaptırıp, nesnelerin hatlarını çıkarmış ve bu acaip sanatın oluşmasına gizli ve açık olarak 20 senesini vermiştir. Nihayet sonuca gelmiş ve bu olay herkesin beğenisini kazanmıştır.

Şöyle ki, cismin görüntüsü, ışıktan arındırılmış büyük veya küçük kutu şeklinde olan aletin, önündeki camdan geçerek içeride resmolunur. İçeri yansıyan resmin bir satıh üzerinde zaptolunması için bazı eczalar hazırlanması gerekir. Daguerre tecrübesine dayanarak bu karışımı başarmıştır. Bakır levhaya sürülen maddeye iyot ismi verilir. Bu levha iyodun buharına birkaç dakika tutulduktan sonra hemen karanlık kutuya konulur, beş dakika müddetle kutunun penceresinden geçen görüntü resimlenir. Bazı saklanması gereken şeylerin böyle zaptedildiği düşünülecek olursa, bunun ne kıymetli bir icad olduğu anlaşılır. Ne gariptir ki, Daguerre'in bu keşfi sırasında Talbot isimli bir İngiliz de kendi diyarında güneş ışığını böyle kullanmıştır.

Böyle ise de, Daguerre'in resim çekmesi daha önce gerçekleşmiştir." Bu gazete haberi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğrafın icadı duyurulmuş oldu. 1840 yılında ise, İngiliz William Churchill'in yabancı basından aktardığı yazılarla yayımına başlayan Ceride-i Havadis gazetesinin 15 Ağustos 1841 (26 Cemazıyelaahir 1256) tarihli 47. sayısı, bu defa Daguerre'in ticari amaçla çoğalttığı makinasının icadından şöyle söz ediyordu:

"Ressamların kullandığı aletlere lüzum kalmadan ve düzgün bir bölümleme ile vakit kaybetmeden, bir yerin resim görüntüsünü almak için, Avrupa'da Daguerre dedikleri zat, bir alet icadedip, Daguerre'in basması manasında Daguerreotype diye adlandırmıştır. Daha önce kitabının İstanbul'a gelip ve tercüme edilip basıldığı, ilgililer tarafından bilinmektedir. Bu Daguerreotype'ı icadeden Mösyö Daguerre, bu defa da fotografya, yani ışık yazması işini bir aletle yapmaya başlamıştır. Çok kısa bir zamanda bu alet vasıtasıyla bir yerin veya bir ordunun resmi levha üzerinde tesbit olunuyor. Eğer çekilen bir belde ise, bütün binalardan başka bağ ve

bahçesinde olan ağaçların yaprakları dahi tek tek anlaşıyor imiş. Eğer levhadaki bir ordu ise, adamlardan başka yüzlerindeki kıllar dahi seçiliyormuş.”

■ Pera

İstanbul yakasındaki surların içine yerleşmiş olan Bizanslılar, Haliç’in karşı kıyısına bu anlama gelen Peramatis, kısaca Pera derlerdi. Buraya zamanla sahip olan Cenevizliler de Pera adını kullandılar, kendi topluluklarına da “Magnifica Communita di Pera” yani “Ulu Pera Topluluğu” dediler. Cumhuriyet’in başlangıcından beri adı İstiklal Caddesi olan Grand’ Rue de Pera’nın, Osmanlı döneminde üç ayrı adı vardı. Ağdalı Osmanlıca konuşanlar için “Cadde-i Kebir”, Avrupalılar ve Levantenler için “Grand’ Rue de Pera”, İstanbul yakasında oturanlar için ise “Doğruiol”.

Önceleri Pera’nın dar ve karanlık sokaklarında bazı karanlık işler dönerdi. Eski korkulu sokakları, elçilik binalarının yavaş yavaş buraya taşınmaları ile özellikle ondokuzuncu yüzyılda değişmeye başladı, en canlı ve kibar semtlerden biri haline geldi. Caddenin iki tarafını sağlı sollu dolduran apartmanların alt katları, her ülkenin bayrağını taşıyan zarif ve daha çok yabancıların sahip olduğu kimi saray ayakkabıcısı, kimi saray terzisi, kimi saray gömlekibaşısı, kimi de saraya fes kalıplayan dükkanlardı. İmparatorluk başkentinin en Batılı yeri olan bu caddeye, 1850’li yıllardan sonra fotoğrafçılar da gelmeye başladılar.

■ Pera’nın Fotoğrafçıları Vasil Kargopoulo (1827-1886)

1850’de Rum asıllı fotoğrafçı Kargopoulo, Pera’da Rus Sarayı’na yakın bir yerde stüdyosunu açtı. Daha sonra, o zamanlar kalabalık bir ordu merkezi olan Edirne’de E.Foscolo ile ortak ikinci bir stüdyo açtı.

Kargopoulo’nun süslenme heveslisi ayak takımı gençlerin, kıyafet değiştirip fotoğraf ektirmeleri için, fotoğrafhanesinde geniş bir gardrobu vardı.

Kargopoulo, çok sayıda seyyar satıcının fotoğrafalarını çekip,

6×9 cm. boyutundaki kağıtlara basarak, stüdyosunun özel kartonlarına yapıştırdı ve bunları İstanbul'un halk tipleri olarak satışa çıkardı. Büyük ününü bu çalışmaları ile sağlayarak, İstanbul tarih ve folklurunun belgelenmesine büyük katkıda bulundu.

■ **Pascal Sebah (1823-1886)**

1857'de, Avusturya Posta Ofisinin bulunduğu Tom Tom Sokağı'nın 10 numaralı binasında bir fotoğraf stüdyosu açtı. Bu stüdyoya "El Chark Societe Photographic" adını verdi. 1860 yılında Grand' Rue de Pera'daki Rus Elçiliği'nin bitişiğinde bulunan 439 numaralı yere taşınan Sebah, A. Laroche adlı bir Fransız'ı stüdyonun yönetimine getirdi. Paris'te fotoğrafçılık tekniğini iyice öğrenmiş ve bu konuda çalışmalar yapmış olan Laroche, 1873'lü yılların sonuna kadar Sebah'la İstanbul'da çalışmalarını sürdürdü.

1869'larda Pascal Sebah, ünlü ressam Osman Hamdi Bey ile tanıştı. Osman Hamdi Bey, yaptığı tabloların büyük bir çoğunluğunda Pascal Sebah'ın fotoğraflarından yararlanmaya başladı.

1873'te Viyana'da açılacak sergide gösterilecek olan giysilerin büyük boyutta fotoğrafları çekilerek bir albüm hazırlandı. Albümün tüm fotoğrafları Pascal Sebah tarafından çekildi.[14]

Pascal Sebah, 1873 yılı sonlarında Kahire'de ünlü Shepard's otelinin yanında bir şube açtı. 1883 yılında felç geçiren Pascal Sebah 25 Haziran 1886'da öldü. Kardeşi Cosmi Sebah, 1888 yılına kadar stüdyoyu yönetti. Pascal Sebah'ın oğlu Jean, amcasının yardımlarıyla İstanbul'da çalışan fotoğrafçı Policarpe Joaillier ile ortak oldu. Adı Sebah & Joaillier'e dönüşen firma altın çağını yaşamaya başladı.

1871 yılında Jean Pascal Sebah, Hagop İskender ve Leo Perpîgnani ile ortaklık yapmaya başladı. Cumhuriyet dönemindeki yenilenme hareketlerine uyarak firmanın adı "Sabah"a dönüştürüldü.

■ **Abdullah Freres (Viçen: 1820-1902, Hovsep: 1830-1908,**

Kevork: 1839-1918)

Pera'nın en ünlü fotoğrafçıları Ermeni asıllı Abdullah Biraderlerdi. Kevork Abdullah, 9 Eylül 1857'de Venedik'teki Murad Raphaelyan okulundan mezun oldu ve 1858 yılında İstanbul'a döndü. Viçen Abdullah, 1856'da İstanbul Beyazıt'da bir fotoğraf stüdyosu açan ve bu stüdyoda Daguerreotype ile uğraşan Alman kimyager Rabach'ın yanında rötuşçu olarak çalışmaktaydı. Kevork, kardeşleri Viçen ve Hovsep ile birlikte ülkesine dönmek isteyen Rabach'ın stüdyosunu devraldı.

1886'da, Mısır Hidivi Tefvik Paşa'nın çağrısı üzerine, Kahire'de bir şube açtılar. Abdullah Kardeşlerin Kahire'de açtıkları bu işyeri, şöhretlerine paralel olarak daha ilk günden itibaren büyük bir başarı kazandı.

Sayırsız takdir ödülleri, madalyalar, kutlama mektuplarının sahibi Abdullah Biraderler, özellikle stüdyo fotoğraflarında ustaydılar. Bu nedenle de değişik desenli panolar, kadife perdeler, çeşitli sütunlar, günün modası kanapeler, Doğu'yu simgeleyecek sedef kakmalı masalar, nargile, çubuk, sim işli terlikler yaratacakları ortam için vazgeçilmez aksesuarlardı. Çalışmalarında doğal ışığın rolü büyüktü.

■ Nikolai Andreomenos (1850-1929)

1867 yılında Abdullah Frereslerin Beyazıt'taki stüdyosunu devralan Andreomenos burayı 30 yıla yakın çalıştırdıktan sonra da fotoğrafçılığın merkezi haline gelen Pera'da bir şube açtı. İstanbul yaşantısını büyük bir titizlikle çekti. 27 Ocak 1929'da fotoğraf çalışmalarını sürdürürken öldü. Oğlu Tanaş Andreomenos 1930 yılında stüdyonun adı "Foto Saray" olarak değiştirdi ve çalışmalarını 90 yaşına kadar Beyoğlu'nda sürdürdü.

■ Guillaume Berggren (1835-1920)

İsveçli Guillaume Berggren, 1866'da dünya seyahati için Odessa'dan bir gemi ile ayrıldı. Gemi İstanbul limanında durdurulduğunda, Guillaume bir fırsatını bularak şehri gezmeye

çıktı. Doğu'nun bu gizemli şehrini gördüğünde de hemen gemiden ayrılarak buraya yerleşmeye karar verdi. Bu adım onu yaşamının sonuna kadar kalacağı kente getirmişti. 1870'li yılların başında Grand' Rue de Pera'da Derviş sokağı (bugünkü adı ile Piremeci) başındaki 414 no'lu binanın ikinci katında bir fotoğraf stüdyosu açtı.

Berggren, usta tekniği ve kompozisyon anlayışı ile, İstanbul'un en güzel görüntülerinin, Boğaziçi'nin, kıyıların, sokakların, türlü tiplerin, manzaraların belgeleyicisi oldu. Bağdat demiryolunun yapımı sırasında, Goltz Paşa ile birlikte Anadolu'ya yaptığı gezilerde, demiryolu üzerindeki pek çok kentin fotoğraflarını çekti.

■ **Gülmez Freres**

Gülmez Kardeşler, 1870 yılında Pera'da bir stüdyo açtılar. İstanbul'un kırsal görünümünün fotoğraflarını çeken kardeşler, 1900'de stüdyoyu kapatarak bütün fotoğrafları Aşil Samancı'ya sattılar.

■ **Bogos Tarkulyan (?-1940)**

Bogos Tarkulyan, "Pol" adını kullanırdı. Daha sonraları ise asıl adı unutulurak kendisine fotoğrafhanesinin adı olan "Febüs" efendi denmeye başlandı.

Karakaş biraderlerin atölyesinden yetişip, daha sonra Abdullah Freres'in asistanlığını yaptı ve 1890'da "Phebus" adı ile kendi fotoğrafhanesini açtı.

1890 yıllarında çocuk resimleri çekmek için, Fransa'dan stüdyosuna alçılı kartondan yapılmış 70-80 cm yüksekliğinde bir oyuncak at getirdi. Uzun seneler resim dersleri alan Febüs, özellikle portre resmi üzerine çok başarılı çalışmalar yaptı.

■ **Aşil Samancı (1870-1942)**

Ressam ve dekoratör Jacob Samancı Efendi'nin oğlu Aşil Samancı, fotoğrafçılığı Abdullah Biraderlerden öğrendi. İstanbul'un eski eserlerinin fotografik bir koleksiyonunu

hazırladı. Aşil Samancı, Apollon adlı stüdyosunda 1925 yıllarına kadar çalışmalarını sürdürdü.

■ İstanbul Tarafı Raif Efendi

1854 yıllarında, İstanbul Çemberlitaş'ta çalışan Raif Efendi, 1848'de Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan ve 1849'da Kütahya'ya yerleşen Macar mültecilerindendi. Çemberlitaş'taki dükkanında saatçilik ve dönemin tekniği Daguerreotype ile fotoğrafçılık yaptı.[15]

Rabach Alman kimyager Rabach, 1856'da Beyazıt'ta bir stüdyo açtı. Bir minyatürcü olan ve fildişi üzerine minyatür portreler çizen Viçen Abdullah'ı yanına rötüşçu olarak aldı. 1858'de Rabach bu stüdyoyu Abdullah Biraderlere devretti.

■ Rahmizade Bahaeddin Bediz (1875-1951)

1910 yılında, bugünkü İstanbul vilayetinin karşısında fotoğrafhanesini açtı.

Titiz çalışmanın bir sembolü haline geldiği için Resna adı ile bilinen bu fotoğrafhanenin ünü, önce İstanbul'a sonra bütün Türkiye'ye yayıldı. Daha önceki ünlü stüdyoların uzun seneler sonra kapanmaya yüz tuttuğu yıllara rastlaması da Resna'nın şansını arttıran unsurlardandı.

İstanbul'da Sublime-Porte'dan (Babıali) sonra, Üsküdar ve daha sonra da Bahçekapı şubeleri açılan fotoğrafhanede 20'yi aşkın işçi çalışıyordu.

Kısa zamanda büyük üne kavuşan fotoğrafhanenin, aynı hızla yükselip kapanması 15 yıl gibi kısa bir dönemin içinde oldu.

Kadıköy yakasında bulunan fotoğrafçılar ise başkent fotoğrafçılığında çok etkin bir rol üstlenemediler. Bunların en önemlisi Amirayan'dı.

■ Garabet Amirayan (1857-1927)

Andreomenos'un yanında fotoğrafçılığı öğrendi. 1900 yıllarında Osmanlı Fotoğrafhanesi adı ile Beyazıt'ta bir stüdyo açtı. 1905 yılında fotoğrafhanesini Üsküdar'a taşıdı. Ölünceye kadar çalışmalarını burada sürdürdü. 1918 yıllarında kızı Ardemis ve

oğlu Jirayr kendisine fotoğraf çalışmalarında yardımcı oldular.

■ Üniformalı Fotoğrafçılar

İmparatorluktaiki tüm olayları, hastane açılması, üniversite kurulması törenlerini, misafir kralların yolculuklarını, Sultan II. Abdülhamid'in sarayından çıkmadan izlemesi, asker fotoğrafçıların çektikleri fotoğraflar sayesinde olmuştur. Gazetecilik o dönemde, bir fotoğrafçı kadrosu barındıracak teknik olanaklardan uzak olsa bile, çekilen bu fotoğraflar, ülkede basın fotoğrafçılığının başlangıcıdır.

Yüzbaşı Hüsnü Bey (1844-1896)

1865 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un Topçu-Ressam sınıfından mezun oldu. Langa'lı ressam Hüsnü Bey, Topçu Okulu'nda resim hocalığı yaptı.

II. Abdülhamid'in olayları izlemek için görev verdiği asker fotoğrafçılardandı. 1872 yılında "Risale-i Fotografya" adlı bir kitap yazdı.

Servili Ahmed Emin (1845-1892)

1845'te İstanbul'da dünyaya gelen Ahmed Emin, 1865'te Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan topçu mülazımı olarak mezun oldu. Büyük resim yeteneğinden dolayı mezun olduğu yıl, Tophane resimhanesine desinatör olarak alındı. Resimhane'de fotoğraf işleri ile de yakından ilgilenerek, bu alanda büyük ün kazandı. Fotoğraftaki büyük başarısı Sultan tarafından duyulan Ahmed Emin, bir heyetle Anadolu'ya gönderilerek Bursa, Bozüyük, Eskişehir ve İznik'i dolaşıp pek çok fotoğraflar çekti ve bunları bir albüm halinde Sultan II. Abdülhamid'e hediye etti. Fotoğraftaki başarısı ve fotoğrafa olan ilgisi, onun Sultan tarafından yaverliğe alınmasını da sağladı. Bir müddet yaverlik yapan Ahmed Emin, daha sonra Mühendishane'de resim hocası olarak çalışmalarını sürdürdü.

İyi bir suluboya ressamı olan ve gravür bilen Ahmed Emin, fildişi oyma sanatında da çok başarılıydı. Sultana verdiği

fotoğraflarını muhafaza etmesi için hazırladığı albümü, kendisi fildişi kabartma ile oyarak hazırladı. 4. dereceden bir Osmanî ve yine 4. dereceden bir Mecidî nişanı vardı.

■ Ali Rıza Paşa (?-1907)

Önceleri Üsküdarlı Ali Rıza Bey, daha sonraları da Üsküdarlı Ali Rıza Paşa diye anılan Ali Rıza Bey, askeri okuldan 1866'da 18. dönemde Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olan asker fotoğrafçılardandı. Ali Rıza Paşa'nın son görevi Milli Savunma Bakanlığı fotoğrafhanesindeydi.

■ Kolağası Mehmet Hüsnü (1861-?)

1882'de Harbiye'nin Piyade sınıfından mezun olan Hüsnü Efendi, aynı yıl Bab-ı Seraskeri fotoğrafhanesine tayin edilerek, 1894 yılına kadar burada fotoğraf işleri ile uğraştı. Bu tarihten sonra, genel kurmay başkanlığı resimhanesinde de fotoğraf işleri ile ilgilenen Hüsnü Bey'in çalışmalarındaki başarısı nedeniyle aldığı beşinci rütbeden Medici nişanı vardı.

■ Bahriyeli Ali Sami

14 Mayıs 1890'da Mekteb-i Bahriye-i Şahane ve Leylî Tüccar Kaptan Mektebi'ne giren Mehmet Bey'in oğlu Kasımpaşalı Ali Sami, 22 Mayıs 1892'de İnşaiye sınıfından deniz teğmeni olarak mezun oldu.

Osmanlı Bahriyesi'nde albaylığa (12.12.1905) kadar yükselen Ali Sami Bey, "Bahriyeli Ali Sami" olarak anılırdı. "Bahriyeli" lakabı kendisine yine saray için çalışan fotoğrafçı, Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun başka bir asker fotoğrafçı ile aynı adı taşıdığından verildi.

Darülaceze'de baş fotoğrafçılık ve Bahriye okulunda fotoğraf öğretmenliği yapan Bahriyeli Ali Sami, Osmanlı Donanmasını ve İmparatorluğu ziyarete gelen Amirallerin ve yabancı donanmaların fotoğraflarını çekti.

1893 (Rumi 1309) yılında basılan "Mebadi-i Usulü Fotografya" adlı kitabını Bahriye İnşaiye Mühendislerinden Ali Sami diye imzaladı. Stefan Matbaası'nda basılan bu kitabın, her biri

mühürlendi ve mühürlü olmayanların sahte olduğu da kitabın giriş sayfasında belirtildi. Dönemin fotoğraf tekniklerini içeren bu kitabın girişi de Sultan II. Abdülhamid'e ithaf olundu. 1897'deki Türk-Yunan Savaşı'ndan gümüş madalya aldı.

Bahriyeli Ali Sami, 1897'den sonra Yıldız Sarayı'nda açılan serginin de müdürlüğünü yaptı. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nin saray fotoğrafçısı olan Ali Sami Bey, Sultan için pek çok değerli albümler hazırladı. Özellikle Bahriye için çok kıymetli döküman olan bu albümlerdeki fotoğrafları çekti. 3. dereceden Osmanî, 4. dereceden Mecidî ve bir de sanat madalyası vardı.

Meşrutiyet'in ilanından sonra, II. Abdülhamid daha tahtta iken, geçen istibdad döneminin araştırılması için bir komisyon kuruldu. Bu komisyon yaverleri ve devlet yöneticilerini inceleyerek pek çoklarını açığa aldı. Ali Sami, 4 Mayıs 1909'da albaylıktan uzaklaştırıldı. Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 2 Ağustos 1909 tarihli sayısında Bahriye Fotoğrafçısı Ali Sami'nin bir hafiye olduğu belirtilerek Sultan yaverliğinden alındığı ve yaverlik ücretinin kesilerek, İskenderun Liman Reisliği'ne tayin edildiği bildirilmekteydi.

Bu arada Mısır'a kaçan Bahriyeli Ali Sami, fotoğraf makinasını da yanında götürdü. 28 Ağustos 1909 tarihli İkdam gazetesinde, istibdad devrinin masraflarını kontrol etmek için kurulan komisyonun, kaçak Ali Sami'nin beraberinde götürdüğü devlet malı fotoğraf makinasının 1740 kuruş bedelinin, kaçağın haciz edilen mallarından tahsil edileceği bildirilmekteydi.

Bahriyeli Ali Sami, Milli Mücadele'nin başladığı yıllarda tekrar Anadolu'ya gelerek Bandırma'da beş sayı yayımlanabilen "Adalet" adında bir gazete çıkardı. Bu gazetesini ile, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'ni savundu ve Mustafa Kemal Atatürk'e karşı olduğunu yayımladı.

Türk Kurtuluş Savaşı başladığında ise, önce karısı ile İzmir'e, oradan da Selanik'e kaçtı ve orada öldü. "150'likler" listesinin gazeteciler bölümünde Bahriyeli Ali Sami'nin de adı yazılıydı.

■ **Fahrettin Türkkan Paşa (1868-1948)**

Tuna boyunda Rusçuk'ta doğdu. Öğrenimine yine aynı yerde başladı. Babası Tuna Vilayeti Posta ve Telgraf Müfettişi Mehmed Nahid'di. 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nda gelen, Türk göçmen kabileleri ile birlikte İstanbul'a geldiler. Babası Nahid Efendi, Rusçuk'tan sonra İstanbul Posta ve Telgraf başmüdürlüğüne getirildi.

Fahri Bey, bir yandan İstanbul'da Harbokulu'na devam ederken, diğer yandan da, babasının yanında görevli Fransız mühendislerden, matematik ve Fransızca dersleri aldı. Bu arada, onlardan fotoğrafçılığı öğrendi. 1885'te henüz 17 yaşında iken, İstanbul ve çevresinin fotoğraflarını çekmeye başladı. Fotoğrafçılığını daha da ilerletmek için Febüs'ün stüdyosunda da çalıştı ve stüdyonun sahibi Bogos Tarkulyan'dan özel dersler aldı.

1888'de Harbiye'den ve 1891 yılında da Kurmay okulundan mezun oldu. 1891-1894 yılları arasında İstanbul'da, daha sonra 13 yıl Erzincan'da askeri görevlerde bulundu. 1908 sonlarında İstanbul'a geldi. 1910 yılında Arnavutluk'taki büyük isyanın bastırılmasında görev aldı. Albay olarak Tekirdağ'da Kolordu Kurmay Başkanlığı'na getirildi. Bu kolordu ile 1911 İtalya Savaşı'nda, Çanakkale Boğazı savunmasında görev aldı. 1912-1913 Balkan Savaşı'nda 31. Tümen'e komuta etti. 1914'de Musul'da, sonra Suriye'de komutanlıklar yaptı.

31 Mayıs 1916'da Medine'ye gelerek, isyan eden Mekke emirine karşı Medine'yi, 1916'dan 1919'a kadar savundu. Bu nedenle kendisi, "Medine Müdafii Fahri Paşa" olarak da anılır.

Askeri görevle gittiği yerlerin fotoğraflarını çeken Fahrettin Paşa'nın yabancı yayınlardan derlediği fotoğrafçılıkla ilgili notları vardı.

■ Ali Sami Aközer (1866-1936)

Rusçuk'tan İstanbul'a gelen aile, Üsküdar Beylerbeyi kütüğüne kayıt olduğundan, Ali Sami de, "Üsküdarlı Ali Sami" diye de çağrılırdı. 1303 (1886) yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un topçu sınıfından mezun olan 24 subaydan biriydi ve bu okulda resim ve fotoğraf öğretmenliği yaptı. Osmanlı

ordusunda Topçu Albay olarak görevli olan Ali Sami, sarayın da fotoğraf hocalığını yaptı ve Şehzade Burhanettin Efendi'ye uzun seneler ders verdi.

Servili Ahmed Emin'in damadı olan Ali Sami, Mühendishane'de onun yardımcılığını da yaptı ve bu okulda Meşrutiyet'in ilanına kadar öğretmen olarak resim ve fotoğraf dersleri verdi. Kara kalem, sulu boya resim çalışmalarında da çok büyük başarı elde etti.

Ali Sami, 1889 yılında Abdülhamid'in yaverliğini yaptı ve 1892'de kolağası rütbesine ulaştı. Sultan Abdülhamid'in görevlendirdiği asker fotoğrafçılardan olan Ali Sami Bey, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaretini, İstanbul'dan Kudüs'e kadar olan yolculuğunu, 1898 yılında yol boyunca izleyerek bu seyahati bir albüm halinde Sultan II. Abdülhamid'e sundu.

Soyadı kanunu çıktığında Aközer soyadını alan Ali Sami, Meşrutiyet'in ilanından sonra Trabzon'da bir lisede resim öğretmenliği yaptı. Buradan ayrıldıktan sonra da 1936'da İstanbul'da öldü ve Nakkaştepe'ye gömüldü.

■ Üsküdarlı Hasan Rıza (1864-?)

1883'te Harp Okulu'nun Piyade sınıfından mezun oldu. 1888 yılından 1895 yılına kadar Kuleli Askeri Lisesi'nde resim hocalığı yaptı.

Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıktığından beri (1876) İstanbul ve taşra vilayetlerinde yapılan askeri binaların fotoğraflarını çekmek için 1893'te bir Komisyon kuruldu. Hasan Rıza bu komisyonun üyesi idi ve binaların fotoğraflarını çekerek bir albüm halinde Sultan'a sundu.

■ Kenan Paşa (1855-?)

1855'de Rusçuk'ta doğdu. Babası Nazif Paşa, Bosna valisi idi. Daha sonra İstanbul'a gelerek, Mevkib-i Hümayun alayına yazıldı. Teğmen rütbesi ile fahrî yaverliğe kabul edildi. 1884'te Nizamiye Yüzbaşılığı'na, 1886'da kıdemli yüzbaşlığa, 1888'de binbaşlığa, 1889'da da yarbaylığa yükseldi.

1897 yılında Türk-Yunan Savaşı'nın zarar tespiti için, II. Abdülhamid, en güvendiği yaverlerinden bir heyet kurarak, Yarbay Kenan Bey'i fotoğrafları çekerek, bir albüm hazırlaması için görevlendirdi.

1900 yılında Paşa'lığa yükselen Kenan Bey, 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra görevden alındı. İstibdad devri ileri gelenlerinden olduğu kabul edilerek sürgüne gönderildi.

■ Gazeteciliğin İlk Yılları Robertson (1813-1888)

Gazetecilik anlayışı ile sosyal çevrenin belgelenmesi ise, 1853 yılında başlayan Kırım Savaşı sırasındaydı. Osmanlı Darphanesi'nde hakkak olarak çalışan James Robertson, 1855 yılında Kırım limanı, savaş alanı görüntüleri ile İmparatorlukta ilk gazetecilik fotoğraflarını çekmiş kişi oldu.

Yirminci yüzyıl başlarken, Mısır, Sudan, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Kıbrıs, Sisam, Girit, Güney ve Doğu Arabistan gibi yerler İmparatorluğun denetiminden çıkarak, geniş ölçüde bağımsızlık kazandı. İmparatorluk bu yüzyıla pek çok isyanlar, İtalyan Savaşı, Birinci ve İkinci Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile girdi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyanın siyasi haritası ve toplumların siyasal yönetimleri değişti. Osmanoğulları, Habsburg,[16] Romanov[17] gibi ebedi sanılan hanedanlar ikidardan düştüler.

1 Ağustos 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'na, Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim'de girdi. İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, vb. gibi güçlü devletlere karşı, Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan'ın yanında savaştı. 1914-1918 yılları arasında süren bu savaşın sonunda, diğer yenik düşen müttefikleri gibi, Osmanlı İmparatorluğu da bir mütareke yapmak zorunda kaldı. Ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. Bu mütarekenin ağır şartlarıyla, İmparatorluk fiilen sona ermiş oldu.

■ Talha Ebüzziya (1880-1921) – Velid Ebüzziya (1882-1845)

Türk basın tarihinde seçkin bir yere sahip olan gazeteci Ebüzziya Tevfik Bey'in (1849-1913) oğulları Talha Bey ve Velid Bey, 1912 yılında matbaalarına bir karanlık oda kurdular ve önemli olayları kendileri foto muhabirliği yaparak çektiler.

1915 Çanakkale Zaferi'nden sonra, Velid Bey harp alanının fotoğraflarını çekmek üzere Çanakkale'ye gitti. Savaşa katılan Mehmetçikleri, kumandanları ve Türk bataryalarının fotoğraflarını çekti. Bu fotoğraflar Tasvir-i Efkâr'da yayımlandı.

Velid Bey, 16.3.1920 gece yarısı, İstanbul'u işgal eden İngilizlerin, Şehzadebaşı askeri karakolunda süngüleyerek öldürdüğü, altı mızıkacı askerin fotoğraflarını çekti. Fotoğrafların altına şehitlerin künyelerini de yazıp, çok sayıda basarak, Anadolu'ya göndermeye ve milli mücadeleyi alevlendirmeye çalıştılar.

2.6.1921'de Tevhid-i Efkâr gazetesini yayımlamaya başlayan Velid Bey, yaptığı hizmetlerden dolayı İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

■ Arif Hikmet Koyunoğlu (1888-1982)

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin (Güzel Sanatlar Akademisi) mimarlık bölümünü bitiren Koyunoğlu, 1915'te İstanbul Babıali'de, "Yeraltı" fotoğrafhanesini açtı. Kurtuluş Savaşı sırasında askerliğini yaparken, Erzurum dağlarında ordu kayak takımının fotoğraflarını çekti.

■ Burhan Felek (1895-1982)

1914 yılında Karargâh genel fotoğrafçısı olan Burhan Felek, 1915 yılı sonlarında Çanakkale Savaşı'nın cephe fotoğraflarını çekmek üzere görevlendirildi.

1911'de Trablusgarp'ta İtalyanlara, 1915'te Çanakkale'de İtilaf Devletlerine karşı zaferler kazanan Mustafa Kemal'in 1919'da Samsun'a çıkışı, ülkenin kaderinde yeni bir sayfa açtı. Bu adım, altı asır süren Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karıştığı noktada Türklerin kurtuluş savaşının başlangıcı olacaktı. Kurtuluş yolunda, her gün yeni zaferler

kazanılan savaşlarda fotoğraf çekenlerin çoğu, savaşlara katılan askerlerdi. Cumhuriyetin ilanından sonra, sayısı artarak açılan Müslüman stüdyolar, hemen her şehirde stüdyolarına “Zafer” adını verdiler.

Engin ZENDES,
Fotoğraf Tarihçisi / Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 15 Sayfa: 507-517.

■ Kaynaklar:

- ◆ Abdülhamid II’nin Hatıra Defteri; Selek Yayınevi, İstanbul 1960
- ◆ Abdülhamid; Siyasî Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984
- ◆ Cezar, Mustafa; Sanatta Batı’ya Açılış ve Osman Hamdi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1971
- ◆ Ebbzziya, Tefvik; Yeni Osmanlılar Tarihi Cilt II, Kervan Yayınları, İstanbul 1973
- ◆ Ebbzziya, Tefvik; Yeni Osmanlılar Tarihi Cilt III, Kervan Yayınları, İstanbul 1974
- ◆ İslimyeli, Nüzhet; Asker Ressamlar ve Ekoller, Asker Ressamlar Sanat Derneği Yayınları I, Doğuş Ltd şti Matbaası, Ankara 1965
- ◆ Mehmed Es’ad; Mirat-ı Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Karabet Matbaası, İstanbul 1312
- ◆ zendes, Engin; Fotoğrafçı Ali Sami 1866-1936 (Haşet Yayınevi/İstanbul, 1989) zendes, Engin; Türkiye’de Fotoğraf (İletişim Yayınları/İstanbul, 1992)
- ◆ zendes, Engin; Osmanlı İmparatorluğu’nda Fotoğraf (İletişim Yayınları/İstanbul, 1995)
- ◆ zendes, Engin; Abdullah Freres Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları (Yapı Kredi Yayınları/İstanbul, 1998)
- ◆ zendes, Engin; Sebah & Joaillier’den Foto Sabah’a Fotoğrafta Oryantalizm (Yapı Kredi Yayınları/İstanbul, 1999).

■ Dipnotlar:

[1] Yeniçeri ocakları adı ile bilinen Osmanlı ordusunun artık imparatorluğu savunacak gücü olmadığına inanan II. Mahmud, yeni ve modern bir ordu kurmak için harekete geçti. İstanbul'da bulunan 51 yeniçeri ocağının her birinin en yetenekli 150 kişisinden eşkinciyan ocağı kurulacaktı. Bunu duyan Yeniçeriler 4 Haziran gecesi isyana başladılar. İsyancı grupları kente yayıldı. Çeşitli yağmalar yapıldı. Ancak halkın yeni bir ordu kurulması konusunda Sultandan yana olduğunu anlayan yeniçeriler, kışlalarına çekildiler. Sultanın askerleri kışlanın çevresini sardılar ve top ateşi ile tüm isyancıları öldürüp, kışlayı ateşe verdiler. (15 Haziran 1826) Bu olaya Vaka-i Hayriye adı verildi.

[2] Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır Valisi olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile Sultan II. Mahmud'un arası çok iyi değilken, 1834'te Mehmed Ali'nin imparatorluğa ödediği yıllık vergiyi azaltmak istemesi, ilişkileri iyice bozdu. 25 Mayıs 1838'de Mehmed Ali Paşa bağımsızlık isteyince, II. Mahmud seferberlik ilan etti. Her iki taraf da savaşa hazırdı. Suriye'nin bir kısmını yeniden kazanmak isteyen Osmanlılar, Fırat'ın kuzeyinde büyük bir ordu topladı. İçlerinde von Moltke'nin de bulunduğu bir grup Prusyalı, danışman olarak harekâta yardımcı olmaları için gönderildi.

Osmanlılar Fırat'ı geçip, Halep üzerine yürüdüler (21 Nisan 1839). Karşı kuvvetler de Halep girişini koruyan Nizip ve Birecik arasında toplanmıştı. 24 Haziran 1839'da Osmanlılar geri püskürtüldü.

[3] Augusta (30.9.1811-7.1.1890): 1861 yılından itibaren Prusya Kraliçesi ve 1871'den itibaren de Alman İmparatoriçesi. Saksonya-Weimar Grandükü Karl Friedrich ve Grandüşes Maria Paulowna'nın kızıdır. 1829 yılında da I. Wilhelm'in karısı oldu.

[4] Osmanlı İmparatorluğu'nda fesler, dönemlerinin sultanlarına göre de isimler aldılar. Bunlar; Abdülmecid'in giydiği basık ve yuvarlak hatlı olan Mecidiye, Sultan Abdülaziz'in yine basık fakat keskin kenarlı olan Aziziye, Sultan II. Abdülhamid'in yüksek fakat keskin hatlı olanı Hamidiye fesleriydi. Dönemlerinde halk da bu tür fesleri

giydi. Bunlardan başka Zuhaf, Fino, Dar Beyoğlu gibi adları da vardı. Esnaflar fes üstüne yemeni sararlardı. Sarıksız fese Dalfes denirdi.

[5] Donizetti Paşa (1788-1856): İtalya'nın Bergamo kentinde doğdu. Bando şefi ve bestecidir. Diğer besteci ve şef Gaetano Donizetti'nin kardeşidir. 1832'de Sultan II. Mahmud, tarafından Askeri bandoların başına geçmesi için Osmanlı İmparatorluğu'na davet edildi. Bandolara Batı enstrümanları ve Batı müziği tarzını uyguladı. Sultan Abdülmecid'den de büyük destek gören Donizetti Paşa, çeşitli madalyalar ve hediyelerle ödüllendirildi. 1856 yılında İstanbul'da öldü.

[6] Sultanların tahta çıktığı günler her yıl törenlerle kutlanırdı. II. Abdülhamid Dönemi'nde bu kutlama günlerinde, Yıldız Sarayı'nın bahçeleri, binalar, fener ve bayraklarla süslenir ve kapıların üzerine "Padişahım çok yaşa" yazılı levhalar asılırdı. Sultan erkenden Büyük Mabeyn-i Hümayun'a gider ve akşama kadar vükela ve vüzeranın, ecnebi sefirlerin tebriklerini kabul ederdi. Akşama doğru haremde büyük salonda ailesi ile toplanırdı. Bu arada şehirde de şenlikler yapılarak, fener alayları düzenlenir, fişekler atılır ve halk da bu törenlere iştirak ederdi. Bu culûs şenliklerinin en muhteşemi 1901 yılında II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıl törenleri oldu.

[7] Tahsin Paşa: Sultan II. Abdülhamid'in mabeyn başkâtibi. II. Meşrutiyet'ten sonra görevi ve rütbesi elinden alındı (1908). "Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları" adlı kitabını 1931'de yazdı.

[8] Ebubekir Hazım Tepeyran (1864-1947): Niğde'de doğdu. Memurluk yaşamına kâtiplikle başlayarak valiliğe kadar yükselip, Manastır, Musul, Bursa, Ankara, Beyrut, Bağdat, Hicaz, Trabzon, Sivas valiliklerinde, Danıştay üyeliği ve daire başkanlığında bulundu.

Kurtuluş Savaşı yıllarında da Sivas ve Trabzon valiliklerinde bulundu. İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Niğde Milletvekili idi. 1939'dan 1946'ya kadar iki dönem yeniden Niğde'den milletvekili seçildi. Köy gerçeklerini sergilediği "Küçük Paşa" adlı bir romanı vardır. İstanbul'da öldü.

[9] II. Mehmed (1430-1481), I. Selim (1467-1520), II. Selim (1524-1574), IV. Murad (1612-1640) resimleri yapılmış olan sultanlardır. Fatih Sultan Mehmed, 1479'da Venedik ile barış imzaladıktan sonra, onlardan usta bir ressamın gönderilmesini istedi. Bu görev Gentile Bellini'ye büyük bir törenle verildi. Aynı yıl İstanbul'a gelen Bellini, Fatih Sultan Mehmed'in ve şahzedelerin portrelerini yaptı.

Ressam Ruben Manas, 1850'de Sultan Abdülmecid'in kızı Fatma Sultan'ın resmini yaptı.

Pek ünlü bir ressam olmamakla birlikte Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) çağında yaşamış olan Türk Haydar Bey, I. Fransuva ve V. Şarl'ın resimlerini yaptı.

[10] Türk heykeltıraşlığının en güzel eserleri, kurganlarda keşfedilen eşya arasında bulunur. Yenisey yakınlarında, Orhon'da, Turfan'da, Hotan'da ve Orta Asya'nın eski Türk şehirlerinde bulunan heykelcikler budist bir karakter taşır. İslamlıktan sonra Türklerde heykel sanatı yavaş yavaş sönmeye başlarsa da, heykeltıraşlık bir mimari süsleme unsuru haline dönüşür. Bunlar mezar yazıtlarını süslemeye devam eder. Anadolu Selçuklu Türklerinde, Niğde'deki Hüdavent Türbesi'nin pencere köşesinde insan figürü vardır.

Üçüncü yüzyılda bile Konya'daki kabartmalarda melek, muharip, avcı şeklinde insan tasvirlerine rastlanır.

[11] İstanbul'daki Müslüman halkın yoğun olarak yaşadığı yerler, Pera'nın karşı sahilinde bulunan kıyılardı. Pera tarafındaki Kasımpaşa ve Tophane sırtlarına ise, Türkler, II. Beyazıd (1447-1512) Devri'nde yerleşmeye başladılar. Şehrin bölümlerini ayırmak için söylenen "İstanbul ciheti" Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölümü belirtmek için söylendi.

[12] 19. yüzyıl fotoğrafçılığı, matbaa baskısının teknik şartlarının yetersizliğinden dolayı, bugün gezilen görülen yerlerden alınan posta kartlarının görevini de üstlenmişti. Her ülkenin fotoğrafçıları da bu turistik nitelikli fotoğrafları çekip, o ülkenin etnografik, sosyal, mimarî görüntülerini turistlere sundular. Bunlar genel olarak albümler halinde hazırlandı. Bu yüzyılda Müslüman kadının peçesini açarak, fotoğrafçı karşısında poz vermesi söz konusu

olamazdı. Bu nedenle fotoğrafçılar imparatorluğun Hıristiyan tebasından kadınları model olarak kullandılar.

[13] Murad-Raphaelyan okulu, önce Raphaelyan adı ile Venedik'te Mikhitaristler tarikatı tarafından 1836'da açıldı. Maddi desteği Yetvard Raphael Garamyan'ın (1734-1791) bıraktığı mirasla sağlandı. 1870'te Paris'teki Muradyan mektebi ile birleşerek Murad-Raphaelyan adını aldı. 1929'da Muradyan okulu ayrılarak tekrar Paris'te açıldı fakat adı değişmedi. 1917'de Roma'ya taşındı, ertesi yıl tekrar Venedik'e geçti. II. Dünya Savaşı sırasında kapandı. 1950'de tekrar açıldı.

1879 yılına kadar ortaokul seviyesinde olan okul, bu yıldan sonra lise seviyesine getirildi.

Kevork Abdullah'ın 1852 Ekim ayında on üç yeni öğrenci ile birlikte başladığı bu okuldan pek çok dereceleri ve birincilikleri oldu. Sanat eğitime büyük ağırlık verilen okuldan Kevork Abdullah 1857'de resim ve piyanodan diğer derslerinde olduğu gibi birinci olarak ödül alan altı öğrenci arasında yer almayı başardı.

[14] "Les Costumes Populaires de la Turquie en 1873" adlı albüm, 27.5×37 cm. boyutlarında, 370 sayfa olarak hazırlandı. 20×36 cm. boyutunda Sebah'ın atölyelerinde phototype metodu ile basılmış 42 adet fotoğraf kullanıldı.

[15] Daguerreotype: 1839'da, Louis Jacques Mande Daguerre tarafından bulunan bu yöntem, bulucusunun adı ile anıldı. 1850'li yılların sonlarına kadar kullanıldı. İnce gümüş bir tabakayla kaplanan bakır levhada görüntü cıva buharı ve sodyum hiposülfitle elde ediliyordu. Tüm bu işlemlerin fotoğraf çekiminden en fazla bir saat sonra gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Sonuç ise, çoğaltma olanağı olmayan yalnızca tek bir pozitif görüntüydü.

[16] Habsburglar, 1278-1918 yılları arasında Avusturya'da hüküm sürmüş ailedir. Saltanatları boyunca gerek savaşlarla, gerek evlenmelerle Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda söz sahibi oldular.

1859'da İtalya'dan, 1866'da Almanya'dan çıkarılan Habsburg sülalesi, Orta Avrupa bölgelerinde hakimiyetini bir süre

sürdürdü. Kasım 1918'den sonra ise sonuncu hükümdar I. Karl, sözde kral olarak kaldı.

[17] Romanovlar Litvanya asıllı Rus ailesidirler. 16. yüzyılda Rusya'ya yerleştiler. 1613-1917 yılları arasında ülkeyi yönettiler. Şekillendiriş we heykeltaraşlyk sungaty